

ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС ЛІРИКИ ЛІНИ КОСТЕНКО : МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Ставицька Катерина

Науковий керівник: канд. філол. наук Копейцева Л.П.

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

Постановка проблеми. На сьогодні головним завданням учителя-словесника є правильне опрацювання художнього твору, що сприятиме моральному, розумовому та естетичному вихованню особистості. Тому особливої актуальності набуває вивчення творів сучасних українських письменників. Одним із таких визначних класиків сучасності є ім'я поета – Ліни Костенко, яка у своїх творах майстерно переосмислює та вносить неоціненний вклад у відновлення національної мистецької спадщини, самоідентифікації української нації, збереженні її культурних надбань та вікових традицій.

Метою статті є дослідження особливостей методики викладання філософської лірики Ліни Костенкоу старшій школі.

Виклад матеріалу. Вивчення ліричної поезії у старшій школі – процес складний та багатограний, адже ліричні твори вводять учнів у найскладнішу сферу життя людини, а саме – почуттів, душевних переживань, потрясінь. Неусвідомленість та невідготовленість, неправильне емоційне налаштування учня може викликати викривлене трактування художнього твору або образу. Тому, завдання учителя – надати найбільш адаптований та ґрунтовний аналіз того чи іншого художнього твору, відповідно до специфіки та особливостей сприйняття такої інформації учнями.

Сьогодні досвід вивчення літератури збагачується все новими і новими формами проведення уроків. Нові технології повністю змінюють усталені форми проведення уроків. Вдало дібраний матеріал, аудіо- та відео-ресурси збагачують сутнісну складову уроку, але найголовніше, все має бути гармонійно поєднано задля не лише кількісного, а й якісного засвоєння знань.

Ліна Костенко – провідний автор, поет, співець українського слова. Творчість цієї неймовірної мисткині – це небувале явище, вклад у розвиток, як української, так і світової літератури, яку неможливо переоцінити. Лірика Ліни Костенко надзвичайно філософська, інтелектуальна, яка не вкладається у рамки певної течії. Поетеса дуже тонко відчуває та помічає конфлікти навколишньої дійсності, прагнучи утвердити гармонію в соціальному середовищі – в людських стосунках. Тому її творчість перейнята внутрішнім драматизмом, дещо трагедійним характером світовідчуття, зображеною саме конфліктністю думки. Л. Тарнашинська писала: «Покликання поета – не тлумачити, не з'ясувати, а передавати в слові своє відчуття часу, його ритм, а його аромат, так само, як не взаємообумовленість того, що ми звемо минулим, торішнім та майбутнім» [цит. за :4, с.]. І дійсно, поезія Ліни Костенко відтворює плинність часу, кожної миті, яку вона благословляє: *Звичайна мить / Звичайна хата з комином / На росах і дощах. // Настоящий бузок / Оця реальна мить / Вже завтра буде спомином, / А післязавтра – казкою казок* [3, с.78].

«У своїх віршах вона й справді промовляє – від імені болю» (А. Макаров). Про що б не писала поетеса – про війну, становище митця у суспільстві, про людину і природу – спостерігається її чутливе ставлення до дисонансів, болісне їх сприйняття, їх різкий осуд» [цит. за :4, с. 47]. Поезія Л. Костенко несе потужну інтелектуальну напругу, а раціоналізм її поетичного мислення – це її власний моральний кодекс, що ніколи не зрадить і не обдуриє читача.

До програми з української літератури для старших школярів включено дуже мало поезії Ліни Костенко, що очевидно підтверджує недостатній обсяг лірики для текстуального вивчення, адже учні не зможуть у повному обсязі відчуті і прослідкувати творчу манеру письменниці, проаналізувати особливості художнього втілення мотивів її лірики.

Незважаючи на те, що твори Ліни Костенко опрацьовуються і в середніх класах, саме старші школярі знаходяться на вищому щаблі сприйняття літературного твору, які здатні на якісно новий аналіз творів поетеси, враховуючи абстрагізацію їхнього мислення та ширших запасів знань. Науковцями, методистами, вчителями-практиками доведено, що учні старших класів моделюють ситуації з літератури у своєму оточенні. А саме вдаються до програвання ситуації у своєму власному середовищі [1, с. 25]. Учні при цьому повинні збагнути основні мотиви її творчості — це: історія нашого народу; єднання людини з природою; філософічність буття; тема поета і поезії; тема кохання; тема війни; тема творчої праці; тема моралі тощо.

Вражає читача щирість висловленої думки, емоційність слова, за допомогою яких розкривається людська душа. І саме над нею найчастіше замислюється письменниця, її хвилює те, що спотворює душу, що знищує життя: *Не так страшна та річка Лета, / Не так цензура та гірка, / Як самознищення поета / Брехнею власного рядка* [3, с.112].

Внутрішнє «я» одинадцятикласника веде його шляхом літературних героїв. На цьому акцентує увагу Г. Токмань, яка вважає, що майстерність учителя літератури в старших класах і «методичний принцип, який цілком відповідає віковим особливостям старшокласників», полягає в тому, щоб «провести урок в 10-11 класі так, щоб учень захопився пригодами свого внутрішнього «я» [6, с. 164].

Ліна Костенко філософськи осмислює зміст життєвих проблем, розкриває найсуттєвіші почуття людини, її неповторність і складність, суперечливість і красу. У її ліриці домінують мотиви Великої Вітчизняної війни, роздуми про важливість творчої праці, бажання залишити по собі добру пам'ять, любити людей і природу, берегти їх. Тому слухними будуть зауваження Л. Копейцевої, що вагоме значення має дослідження образу автора та авторської позиції, оскільки в творі немає жодного елемента, який не пройшов би крізь призму авторської свідомості [2, с. 168].: Наприклад, вірш Ліни Костенко «Життя іде і все без коректур» викликає чимало емоцій у старшокласників. Після прочитання цієї поезії завжди порушується питання: «Чи можна змінити своє життя?». Звичайно, єдиної відповіді ми не знайдемо, хтось говорить, що в житті нічого змінити не можна, інші – що все попереду, і можна кілька разів змінювати – професію, роботу, дружину, намагаючись покращити попередній «варіант» свого життя. Але насправді, поетеса говорила, що життя єдине, і потрібно жити гідно, адже якщо схибити, то вже назавжди [5, с. 29].

Лірика Ліни Костенко несе глибинний духовний та виховний потенціал. Тому, головним, для учителя є саме донести і допомогти дітям зрозуміти основну ідею та завдання формування глибоких людських почуттів та любові до батьківщини.

У поезії «Пастораль XX сторіччя» відбито саме один з головних мотивів у творчості Ліни Костенко – мотив пам'яті. Вирішальним значенням для вивчення цього твору є жанровість твору – пасторалі. Адже поетеса використала прийом контрасту. Спочатку твору ми бачимо страшне відлуння війни. Навіть через великий час після тих страшних подій війна продовжує забирати молодих хлопців, жахи війни знов стають реальністю [7, с. 85].

Це заклик поетеси до побудови іншого суспільства, переосмислення людських цінностей. Життя людини – це найвища людська цінність. Поетеса, живучи за часів тотального знищення народів, вбачала найважливішим саме збереження життя людини. Тому, одним з головних методів досягнення розуміння поезії на уроках української літератури є дати повну картину життя того часу, показати умови тодішнього життя, контекст, трагічність.

Висновки. Головним завданням учителя-словесника при вивченні ліричної поезії є урахування вікових особливостей учнів-старшокласників та використання різноманітних методів навчання, що відповідатиме потребам сучасних учнів. Такий урок повинен мати на меті не лише обсяг знань, умінь та навичок, а й якісну характеристику особистого розвитку учня.

Ліна Костенко – творець оригінального стилю, поет, який змінив уявлення про жіночу літературу, створивши власну філософську інтелектуальну лірику. Крім того, лірика поетеси відображає неабиякий громадський та патріотичний потенціал у вихованні підростаючого покоління. Самобутність її в тому, що вона художньо осмислює загальнолюдські цінності. Тому учителі-словесники мають зробити все для того, щоб її твори вивчалися на якомога якіснішому рівні, а головними принципами аналізу мають стати – співтворчість та діалогічність.

Список використаних джерел

1. Забужко Н. Я. Особливості вивчення лірики та її виховне значення / Н. Я. Забужко // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 4. – С. 24-33.

2. Копейцева Л.П. Проблема автора та авторської позиції в сучасному літературознавстві / Л.П.Копейцева / Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди / Серія літературознавство. – Вип. 2 (58). – Харків: ППВ Нове слово, 2009. – С. 168-174.
3. Костенко Л. Вибране / Л. Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.
4. Краснова Л. Грані поетичної майстерності Ліни Костенко / Л. Краснова // Слово і час. – 1995.– № 7. – С.45-53.
5. Куцевол О. М. Методика викладання української літератури (креативно-інноваційна стратегія) / О. М. Куцевол // Навчальний посібник. – К.: Освіта України. – 2009. – 464 с.
6. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник / Г. Токмань. – К.: ВЦ «Академія», 2012. – 312 с.
7. Харкун В. Мистецтво розуміти поезію: Спроба аналізу віршів Ліни Костенко / В. Харкун // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях– 2000. – № 2. – С.82-87.